

Két jubileumi rendezvény az Országos Széchényi Könyvtárban

Emlékpénzérme a könyvtár alapításának kétszázadik évfordulójára

Nemzeti könyvtárunk alapításának 200. évfordulójára az intézmény vezetősége a Magyar Nemzeti Bankkal közösen emlékérmét adott ki, melynek megformálására a kiírt pályázat nyerteseként *Sz. Egyed Emmát* kérték fel. A művész a könyvtár korai történetének tanulmányozása alapján két motívumot emelt ki és mintázott meg az elő-, illetőleg a hátlapon. Az egyiken a téka megnyitásának helyszínére, az egykori gyönyörű, barokk pálos könyvtárterem, a másikon a Victorinus-corvina kötésének középső díszje látható. *Caius Marius Victorinus*, a Kr. u. IV. században élt afrikai neoplatonista filozófus munkáját tartalmazó kódex Cicero retorikai művéhez írt magyarázat. Kézirattárunk birtokában a Cod.Lat. 370. jelzetten található, eredeti aranyozott bőrkötésű, címeres corvina. Budai kötés, vaknyomásos, részben aranyozott motívumokkal. A könyvtest aranymetszéssel díszített. Az érmén nem a teljes kötéstdíszet örököltette meg a művész, hanem csak a középső motívumot, a keretbe foglalt négy sarokdíszét és a benne élére állított rombusz rajzolatát, a rombusz közepén Mátyás király címerével.

A finom rajzolatú emlékpénzérme művészenek, *Sz. Egyed Emmának* (Kőtelek, 1935–) 1950–1954 között a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban *Martsa István* és *Vigh Tamás* voltak a tanárai, 1954–1959 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolán pedig *Pátzay Pál* tanítványa volt. Szobrász–rajztanár szakos diplomásként a Soproni Óvóképző Főiskola tanára lett. Számos egyéni és csoportos tárlaton vett

részt mind Magyarországon, mind külföldön, és rendszeres kiállítója a pécsi Országos Képzőművészeti Biennálénak, a soproni Országos Érembiennálénak, a Nemzetközi Éremművészeti Kiállításnak és a ravennai Dante Képzőművészeti Biennálénak. Számos díj és elismerés birtokosa, többek között az alábbiaké:

- 1981: Nemzetközi Dante Képzőművészeti Biennále (Ravenna), Manzù-érem;
- 1985: Nemzetközi Dante Képzőművészeti Biennále (Ravenna), különdíj;
- 1985: Országos Érembiennále, Sopron, „Civitas Fidelissima”-díj;
- 1993: Országos Érembiennále, Sopron, „Civitas Fidelissima”-díj;
- 1995: Országos Érembiennále, a Magyar Szobrász Társaság díja.

Nemzeti bibliotékánk jubileumi emlékérmének tervezési munkálatairól így vallott Sz. Egyed Emma:

„Az Országos Széchényi Könyvtár 200 éves. Ebből az alkalomból emlékérem tervezésére kiírt pályázatra meghívást kaptam. Nagyon örültem a megtiszteltetésnek és a rendkívül izgalmas, szívemhez közel álló témának.

Minden művelt emberben nemcsak a könyvtár fogalma él, hanem kialakul »A Könyvtár« képe is. Eddigi életem során nagyon sok szép könyvtárban fordultam meg, így bennem is élt egy ilyen kép. Amikor kutatni kezdtem a Széchényi Könyvtár történetét, megtaláltam a pálos rendi rendház könyvtárának a képét, amely megjelenésében, szépségében és tartalmában közel áll ahhoz a képhez, amely bennem él »A Könyvtár«-ról. Úgy gondoltam, hogy a téma szempontjából mindenképpen alkalmas az éremre, mert látványával képes felidézni a szemlélőben mindazt a szépet, jót, izgalmost, amit számára már eddig is a könyvtárak látogatása adott. Ezen túlmenően nemcsak az esztétikai hatása kelt visszhangot, hanem képes kifejezni azt a mérhetetlen kincsét is, amelyet a könyvtár mindenki számára hozzáférhetően felhalmozott. Jelen esetben a Széchényi Könyvtár hallatlanul nagy értékére és jelentőségére utal, amelyet a 200 évvel ezelőtti születésétől máig felhalmozott, illetőleg a munkájával elért, kivívott.

Gróf Széchényi Ferenc 1802. november 25-én keltezett alapítólevelében a nemzetnek adományozta tekintélyes és értékes nagyecsenki könyvtárát. Az alapító által adományozott könyveket helyezték el az említett rendház könyvtárában, így ez a hely a Széchényi Könyvtár születési helyének is tekinthető. Ezért is döntöttem úgy, hogy belekerüljön a tervembe.

Ismétlések elkerülésével csupán utalni szeretnék »A Könyvtár« bennünk élő képe és »A könyv« bennünk kialakult képe közti analógiára. Úgy gondolom, hogy »A könyv« képét – magyar vonatkozásban – a Biblián kívül elsősorban a corvinák jelentik számunkra. Ezért az érem másik oldalára egy corvina ábrázolását választottam. A velük való találkozás (közvetlen és közvetett ábrázolás során) mindig nagy élményt jelentett és fog jelenteni a továbbiakban is. Ugyanúgy, mint mindenki másnak. A csodálatos kivitelű külső és belső mindenkit lázba hoz, lebilincsel, legyen az itthon vagy bárhol külföldön. Ezen kívül – akarva-akaratlan – ismereteket is közöl az érem. Például: mennyire

nyúlik vissza a könyv és a könyvtár iránti igény; milyen hallatlanul nagy egy ilyen könyv értéke, hát még egy könyvtáré. Ezzel hozzájárul a könyvtárak értékének a növeléséhez és talán – napjainkban szükségesen – a népszerűsítéséhez is.

Úgy gondoltam, hogy a feliratok és a magyar címer is erősítik az elmondottakat. Ugyanakkor a magyar nyelvet nem ismerők számára is képes a választott két téma – a Victorinus-corvina mintegy nagyító alatti képe és a könyvtárbelső – a nemzetközinek tekinthető érmészeti nyelv segítségével a fentieket tolmácsolni. Szívből remélem, hogy a készített érme az életben is megfelel az elképzeltnek.”

Az emlékpénzermének az Országos Széchényi Könyvtárban tartott bemutatásakor *dr. Radó Ákos*, a Magyar Nemzeti Bank Emissziós Főosztályának vezetője az alábbi beszédet mondta el:

„A Magyar Nemzeti Bank régi és nemes feladatának tekinti, hogy a magyar történelmi, tudomány kiemelkedő személyeiről, eseményeiről a maga módján, emlékpénzérme – mely egyben törvényes fizetőeszköz is – kibocsátásával emlékezzék meg.

Nagy örömmre szolgál, hogy idén az Országos Széchényi Könyvtár alapításának 200. évfordulója tiszteletére 2002. június 11-én 3000 forint névértékű, 925 ezrelék finomságú, 31,46 gramm súlyú ezüst emlékpénzermét bocsáthattunk ki.

Az érme előlapján a Széchényi Könyvtárban őrzött Victorinus-kódexnek, a Bibliotheca Corviniana egy különlegesen becses darabjának részlete, a fedőlap díszítő motívuma látható. A síkmértani, kötött alakzatokból szerkesztett fedéldísz nagy tudású mester keze nyomát sejteti. Külön öröm, hogy az érme kibocsátásával egyidőben tekinthetik meg a látogatók a könyvtár Corvina-kiállítását.

Az érme hátoldalán a Nagycenkről Pestre, a pálos kolostorba hozott Széchényi Könyvtár első könyvtártermének egy részlete található. Ez a ragyogó barokk teremkönyvtár adott 1802 és 1805 között otthont Széchényi Ferenc a magyar nemzeti könyvtár céljaira adományozott könyv-, címer- és érmegyűjteményének.

Az érme művészi tervezése, a gipszminta eredeti kivitelezése a Sopronban élő Sz. Egyed Emma művésznő keze munkáját dicséri. A részletek finom kidolgozottsága, a nagyító alatt kibontakozó plaszticitás valódi háromdimenziós élményt ad. Büszkék lehetünk arra, hogy hasonlóan más, a Magyar Nemzeti Bank által kiadott emlékpénzermékhez, ezúttal is olyan művészt sikerült megnyernünk az érme tervezésére, aki a minuciózus kivitelezéssel igazi mestermunkát alkotott. A remélhetőleg becses numizmatikai értékévé váló emlékpénzermét a Magyar Nemzeti Bank korlátozott – mindössze 6000 – példányban bocsátja ki. Az emlékpénzermék verését a Magyar Nemzeti Bank tulajdonban álló Pénzverő Rt. végzi, és ők is értékesítik azokat.

Reményeink szerint ez az érme nemcsak a numizmaták figyelmét fogja felkelteni, hanem az Országos Széchényi Könyvtár sok-sok munka-

társának is olyan emlékké válik, amely sokáig fogja őket e páratlan gyűjteményre emlékeztetni. És végül reméljük, hogy a bel- és külföldi társintézmények is megismerhetik az érmét és ezen keresztül azt a páratlan gyűjteményt, mely egy önzetlen és nagylelkű adományozó, Széchényi Ferenc jóvoltából válhatott az ország legelső könyvtárává.”

Történelmi címeregyüttes a könyvtár dísztermében

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete XXXIV. vándorgyűlésének 2002. augusztus 8-a és 10-e között „Nemzet és könyvtára” címmel rendezett programja keretébe illesztették a szervezők (Haraszi Pálné, dr. Bartos Éva, Cselényi Imre) a Sándor János székelyszentistváni fafaragó által készített 63 vármegyei és a Szent Koronás magyar középcímer avatási ünnepségét. Sándor Jánost korábbi munkái (a Széchényi-család címere; a magyar kiscímer a lombkoszorúval) és az Országos Széchényi Könyvtárban megrendezett nagy sikerű kiállítása kapcsán a könyvtárosok jó része ismerheti. (ld. OSZK Híradó 1998. 3–4. sz., 17–18. p.; 1999. 5–6. sz., 15–17. p.) A fentebb említett címeregyüttes létrejöttének előzményeit 2002. augusztus 9-én délután Ambrus Zoltán konferenciaelnök vázolta fel néhány szóval: „A Nemzeti Könyvtár 1865-től kezdve rendelkezett egy olyan történelmi címeregyüttesrel, mely az akkorra elkészült Széchényi-termet díszítette. A magyar vármegyék és városok fatáblákra festett címerei a terem felső részén foglaltak helyet, a mennyezetten pedig Magyarországnak és társországainak a címerei csatlakoztak hozzájuk. E sorozat egyúttal az alapító, gróf Széchényi Ferenc gyűjtőköri, azaz hungarica-programját is szemléltette. A terem és berendezése a könyvtár 1985-ös felköltözésekor a Magyar Nemzeti Múzeum épületében maradt, ezért 1999 tavaszán a Kézirattár egyik munkatársa, dr. Fülep Katalin az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatóinak egyetértésével pályázatot nyújtott be a Magyar Millenniumi Kormánybiztos Hivatalához egy hasonló történelmi címeregyüttes elkészíttetésére. A címereket Sándor János székelyszentistváni fafaragó két év alatt faragta ki, az ünnepélyes átadásra pedig most, a könyvtár alapításának 200. jubileumán kerül sor.”

Itt jegyezzük meg, hogy a vármegyei címereknél nagyobb méretű középcímert Sándor János – nemes szívű, önzetlen adományozóként, pályázaton kívül – ajándékba adta könyvtárunk számára, hogy ezzel is tanúsítsa a nemzeti téka iránti megbecsülését, az anyanemzethez való ragaszkodását és szeretetét, az alapítónk és a Széchényi-család iránti tiszteletét.

Az alábbiakban közreadjuk dr. Bertényi Ivánnak, a történelmi segédtudományok, köztük a heraldika kiváló professzorának a címerfaragás nehézségeire is kitérő, méltató beszédét:

„Bár hazánk lakói is szívesen gyönyörködnek a szép címerekben, a heraldika egy fontos ágának, a címerművészetnek gyakorlatilag nincs

magyar irodalma. Így a külföldi szakkönyveket kevésbé követő, de a művészeti szempontokat és a tudományos igényeket egyaránt szem előtt tartani kívánó művészek a címerek mellett csupán az általános heraldikai kézikönyvek szabályleírásaihoz fordulhatnak segítségért – és emellett saját művészi érzékükre, intuíciójukra támaszkodhatnak. Sándor János fafaragó művész a szakheraldikus szemével nézve is sikeresen oldotta meg feladatát, s így neki köszönhetően a XIX. század második felének vármegyei címerei (hazánk korabeli közép címérének a társaságában) most művészi és heraldikai szemmel is értékes feldolgozásban kerülnek méltó helyükre Magyarország első könyvtárában. Kiállításuk a Könyvtár vezetését is dicséri: e címerek elhelyezésével a nemrégiben még a közelmúltbeli ideológiát kizárólagosság igényével irányító köröktől „feudális áltudomány” minősítésben részesülő heraldika is látványos rehabilitációban részesül.

A címertanban használatos színek színtelen ábrákon való (rajzos) feltüntetését már a XVII–XVIII. század óta megoldott heraldikus problémának tekinthetjük. Sándor Jánosnak azonban nem papírra rajzolt, hanem fába faragott címerábrák színábrázolásait kellett érzékelhetővé tennie, azaz a problémán úgy kellett úrrá lennie, hogy nem sima papír- vagy pergamenlap, hanem szálkásodó fafelület állt a rendelkezésére. Külön problémát jelentett a XIX. századi magyarországi vármegyei címereken elég gyakori, kötésben ábrázolt táblák (kövek) megörökítése, hiszen a kék szín megjelenítésére szolgáló vízszintes, illetve a vörös ábrázolására szerepeltetni szokott függőleges vonalkázás az összetévesztés veszélyével fenyegetett. A sűrűbb, illetve ritkább vonalhúzással azonban a művész sikerrel került el az ilyen alkalmakkor reá leselkedő veszélyt. Ugyancsak fafaragói ügyességét dicséri, hogy esetenként még a kis felületen jelentkező (függőpecsét színeként szereplő) aranyat is meg tudta jeleníteni: a papírra rajzolt ábrákon kis pontokkal szerepeltetett aranyat gombostűhegy nagyságú lyukak mutatják.

A faragványok a lehető legteljesebb pontossággal igyekeznek követni a szakirodalomban megörökített címerábrákat. A heraldikus ábrázolásmód előszeretettel mutatja be kiöltött nyelvvel, véres karmokkal a ragadozó vadállatokat. Egy ilyen »vörössel fegyverzett« címerállat párányi nyelv-, illetve karomfelülete eleve nem lehetett alkalmas a vonalkázással való színábrázolásra. Az ilyen apró részletek színjelölésének az elhagyása azonban aligha róható fel a művészeknek.

Mindent összevetve Sándor János fából faragott címerei heraldikai szempontból nézve (is) jól sikerült alkotások. Remélhetőleg még sok szép címerkompozíciót várhatunk tőle!”

Fülep Katalin